

ΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΜΑΤΘΑΙΟΥ

Παρατηρήσεις εις έκδεδομένα Ἀττικά ψηφίσματα (7ο τεύχος)

Στὸ 7ο τεύχος τῶν *Παρατηρήσεων εις έκδεδομένα Ἀττικά ψηφίσματα* ἐπανεκδίδεται τὸ ψηφίσμα περὶ Ἐρυθρῶν (*SEG* 26, 1282).

Στήλη (Μουσεῖον Σμύρνης ἄ.ἀρ.) ὑποκυάνου μαρμάρου ἐλλειπῆς ἄνω καὶ κάτω. «Εὐρέθη τὸ 1970 εἰς τὰς Ἐρυθράς (İdri Kuyu) κατὰ τὴν διάρκεια ἀνασκαφῶν». (Şahin). Non vidi. Εἰκ.

Ύψ. (σωζ.) 0,30 μ., πλ. 0,34 μ., πάχ. 0,20 μ.

Ύψ. γραμμ. 0,03 μ. (Şahin· μάλλον πρόκειται περὶ λάθους).

Ἐκδ. Μ. Ç. Şahin, *Belleten* 40 (1976) 569-571 μετὰ φωτ. (*SEG* 26, 1282)· P. J. Rhodes – R. Osborne, *Greek Historical Inscriptions 404-323 B.C.*, Oxford 2003, 17.

Πρβλ. J. καὶ L. Robert, *Bull. épigr.* 1977, 402; Lanzilotta, *Scritti sul mondo antico in memoria di Fulvio Grosso*. A cura di L. Gasperini. Univ. di Macerata, Pubblicazioni della Facoltà di Lettere e Filosofia 9 (1981) 273-288 (*SEG* 31, 59 καὶ 968)· S. Hornblower, *Mausolus*, Oxford 1982, 69, ἀρ. M 14 καὶ σελ. 85 σημ. 56, 108 σημ. 13, 116 σημ. 82, 118 σημ. 99, 188 σημ. 43· K. Aikyo, *Acme* 41 (1988) 17-33 (*SEG* 38, 54).

Μεταφράσεις: Ph. Harding, *Translated Documents of Greece and Rome. 2. From the end of the Peloponnesian War to the Battle of Ipsus*, Cambridge 1985, 28, σελ. 42· Rhodes – Osborne, *GHI* 17.

Ὀλίγον πρὸ τοῦ 387/6 π.Χ.

----- στοιχ. 20
[.]ΛΗΣ[. 16]
ΝΤΩΝ ἐν [Ἐρ]υθρα[ῖ]ς [δεδόχθ]-
αι τῶι δήμωι μὴ ἐξεῖνα[ι τ]-
ῶν στρατηγῶν διαλλάξαι
5 μηθενὶ πρὸς τοὺς ἐν τῇ πό-
λει ἄνευ τοῦ δήμου τῶ Ἄθη-
ναίων· μηδὲ τῶμ φυγάδων, ο-
ὕς ἂν ἐξελάσωσιν Ἐρυθρα-
ῖοι, μηδενὶ ἐξεῖναι κατὰ-

Εὐχαριστῶ τὴν Γεωργία Μαλούχου, διότι οἱ παρατηρήσεις της μετὰ παρεκίνησαν νὰ βελτιώσω ὀρισμένα σημεῖα τοῦ ἀρθροῦ· ἐπίσης τὴν Ἑλένα Ζαββοῦ καὶ τὸν Γιώργο Παπαδόπουλο γιὰ τὶς χρήσιμες ὑποδείξεις τους.

10 γειν ἐς Ἐρυθράς ἄνευ τοῦ
 δήμου τοῦ Ἐρυθραίων· περ-
 ἰ δὲ τοῦ μὴ ἐκδίδοσθαι Ἐρ-
 υθραίους τοῖς βαρβάροι-
 ς ἀποκρίνασθαι τοῖς Ἐρυ-
 15 θραίοις, ὅτι δέδοκται [τῶ]-
 ι δήμῳ τῶι Ἀθηναίων [. . .]
 [. . .]ΥΝΤΩΝ[. 12]
 - - - - -

Legit et supplevit Şahin II 1/2 [- - -]λης [εἶπε(ν)· περὶ τῶν - -4-5- -]|NTΩΝ Matth. II 17 NT Şah.; ante has litt. Ὑ legit Malouchou ex imagine phot.

1 [- - -]λης [εἶπε(ν)· - - -]· προτείνω ὅτι τὰ γράμματα [- - -]λης, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ μικροῦ μήκους τῶν στίχων (20), ἀνήκουν στὸ ὄνομα τοῦ εἰσηγητοῦ τοῦ ψηφίσματος περὶ Ἐρυθραίων. Πιθανῶς εὐσταθεῖ καὶ ἡ συμπλήρωση [τὰ μὲν ἄλλα καθάπερ - - -]λῆς· [- - δὲ - -]· μὲ τὴν συμπλήρωση ἀναγνωρίζεται στὰ σωζόμενα ἡ ἀρχὴ τροπολογίας ἐπὶ προβουλεύματος, τῆς βουλῆς ἢ εἰσηγητοῦ (στὴν προκειμένη περίπτωσι),¹ πρβλ. *IG II*² 1, 51-53: Κηφισοφῶν | [εἶπε· τὰ μὲν ἄλλα κ]αθάπερ τῆι βολῆι· ἐψηφίσθαι δὲ Ἀθηναίων τῶι δήμῳ κύρια | [ἔναι τὰ ἐψηφισ]μένα πρότερον περὶ Σαμίων· 19, fr. b.4-6: [- - εἶπε· τ]ὰ μὲν ἄλλα κ[αθάπερ - -]ο· ἐψηφίσθαι δ[ὲ τῶι δήμῳ Φιλ - -]δην Ἀθηναῖον ἔναι· 176.17-20: [τὰ μὲν ἄ]λλα καθάπε|[ρ τῆι βολῆι, περὶ δὲ] προξένων... ἐψη|[φίσθαι τῆι βολῆ]ι, ἐπαινέσαι μὲν... Ὡστόσο, ἐπειδὴ δὲν ἐστάθη δυνατὸν νὰ ἐντοπίσω τροπολογία, στὴν ὁποία μετὰ τὰ τυπκὰ τὰ μὲν ἄλλα καθάπερ... ἢ πρότασι διατυπώνεται μὲ τὸ ἀπαρέμφατο δεδόχθαι, προέκρινα τὴν πρώτη συμπλήρωση.

[περὶ τῶν - -4-5- -]|NTΩΝ· τὴν προτεινόμενη συμπλήρωση τοῦ ἐμπροθέτου [περὶ + γεν.] τεκμηριῶν στὰ σχόλια ὑπὸ τὸν στίχ. 4. Γιὰ τὴν θέση του πρὸ τοῦ ἀπαρ. δεδόχθαι πρβλ. *IG II*² 28.6: περὶ δὲ ὧλ λέγοσι (sc. Κλαζομένιοι), δεδ[δ]όχθαι τῶι δήμῳ· στὸ χωρίον δὲν δηλοῦται σαφῶς τὸ ζήτημα, περὶ τοῦ ὁποίου καλεῖται νὰ ἀποφασίσῃ ὁ δῆμος ἢ ἡ βουλή· μετὰ τὸ ἀπαρέμφατο ἀκολουθεῖ ἀμέσως ἢ ἀπόφασι τῶν Ἀθηναίων, ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ προκύπτει ἐμμέσως τὸ αἶτημα τῶν Κλαζομενίων. Πρβλ. ἐπίσης *IG II*² 103.7-9: περὶ ὧν οἱ πρέσβεις ο[ἰ π|αρά] Διονυσ[σ]ίο ἤκοντ[ε]ς λέγοσιν, δεδ[δ]όχθαι τῆι βουλῆι· στὸ χωρίον τὸ ζήτημα, περὶ τοῦ ὁποίου καλεῖται νὰ ἀποφασίσῃ ἡ βουλή, ἀκολουθεῖ μετὰ τὸ ἀπαρέμφατο καὶ ἔπονται τὰ σχετικὰ μὲ τὴν διαδικασία τῆς ἀποφάσεως.

4 διαλλάξαι· ἐσφαλμένως ὁ Şahin ἐπίστεψε ὅτι ἐντέλλονται οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγοὶ νὰ μὴν συνδιαλλαγοῦν πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει.² Ἡ σύνταξις τοῦ ῥήματος κατ' ἀρχὰς ἐπιβάλλει (1)

1. Πρβλ. *IG I*³ 40.70-71: τὰ μὲν ἄλλα καθάπερ Ἀ|ντικλῆς· βλ. ἐπίσης 49.13, 68.27-28, *IG II*² 212.67-68.

2. Ἡ ἰδία ἀποψη ὑποδηλοῦται ἀπὸ τὴν μετάφραση τοῦ Harding, σελ. 28: «It shall not be permitted for a reconciliation to be made by any of the generals at all with those in the city without (the consent) of the People of Athens»· περὶ τῆς φράσεως ἐν τῇ πόλει ὁ Harding σημειώνει (σελ. 29) ὅτι: «probably the acropolis is meant». Πρβλ. καὶ τὴν μετάφραση τῶν Rhodes – Osborne, *GHI*, σελ. 75: «It shall not be permitted to any of the generals to make a reconciliation without the consent of the people of Athens». Ὡς πρὸς τὴν σημασίαν τοῦ ῥήματος

ἄμεσο ἀντικείμενο κατ' αἰτιατικήν, καὶ (2) ἔμμεσο κατὰ δοτικήν ἢ ἐμπρόθετο προσδιορισμό (πρὸς + αἰτ.):

1. ἀντικ. μόνον κατ' αἰτίατ.: Ἀντιφ. *Περὶ τοῦ χορευτοῦ* 39: Καὶ ἐγὼ πεισθεις ὑπὸ τῶν φίλων διηλλάγην τούτοις ἐν Διπολίοις ἐναντίον μαρτύρων, οἵπερ διήλλαττον ἡμᾶς πρὸς τῷ νεῷ τῆς Ἀθηνᾶς. *Ag XIX L4 a.2-4* (363/2 π.Χ.): Ἐπὶ Χαρικλείδ' ἄρχοντος Ἀθηναίοις· ἐπὶ τοῖσ[δ]ε διήλλαξαν οἱ διαιτηταὶ Σαλαμίνιος τὸς ἐκ τῶν Ἑπταφυλῶν καὶ Σαλαμίνιος τοὺς ἀπὸ Σονίου· καὶ στίχ 81: ἐφ' οἷς διήλλαξαν οἱ διαλλακταὶ ἀμφοτέρους.

2. ἄμεσο ἀντικ. κατ' αἰτίατ. καὶ ἔμμεσο κατὰ δοτικήν: προβλ. Θουκ. 2, 95.2: ὁ τε γὰρ Περδίκκας αὐτῷ ὑποσχόμενος, εἰ Ἀθηναίοις τε (sc. Τήρης) διαλλάξειεν ἑαυτὸν (sc. Περδίκκαν) κατ' ἀρχὰς τῷ πολέμῳ πιεζόμενον..., οὐκ ἐπετέλει· 6, 47.1: καὶ Νικίου μὲν γνώμη ἦν πλεῖν ἐπὶ Σελινοῦντα... πρὸς ταῦτα βουλευέσθαι, εἰ δὲ μὴ (s.c. Ἀθηναίους) παραμεινάντας Σελινοῦντίους ἢ βίᾳ ἢ ξυμβάσει διαλλάξαι αὐτοῖς (sc. Ἐγεσταίους)...

3. ἄμεσο ἀντικ. κατ' αἰτίατ. καὶ ἐμπρόθετο προσδιορισμό (πρὸς + αἰτ.): προβλ. Ξεν. Ἑλλ. 4, 8.26: ...καταμαθῶν (sc. Θρασύβουλος) στασιάζοντας Ἀμήδοκόν τε τὸν Ὀδρυσῶν βασιλέα καὶ Σεύθην τὸν ἐπὶ θαλάττῃ ἄρχοντα ἀλλήλοισ³ διήλλαξε πρὸς αὐτούς. Ἴσοκρ. *Φίλ.* (5)111: Ἐκεῖνος γὰρ ὄρων τὴν Ἑλλάδα πολέμων καὶ στάσεων καὶ πολλῶν ἄλλων κακῶν μεστήν οὔσαν, παύσας ταῦτα καὶ διαλλάξας τὰς πόλεις πρὸς ἀλλήλας, ὑπέδειξε...

Ἵσπερ ἐλλείπει ἀπὸ τοὺς στίχ. 3-7 τοῦ ψηφίσματος τὸ ἄμεσο ἀντικείμενο· θὰ ὑπῆρχε ὑπὸ κάποια μορφή στὸν ἐλλιπῆ 1ο στίχο. Τὴν συντακτικὴ μορφή, στὴν ὁποία θὰ βρισκόταν τὸ ἀντικείμενο αὐτό, δηλ. τὸ ἄλλο μέρος, ἀντίπαλον πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει, ὑποδεικνύουν τὰ σωζόμενα στὴν ἀρχὴ τοῦ στίχ. 2 [- -]ΝΤΩΝ ἐν [Ἐρ]υθρα[ῖ]ς καὶ οἱ φράσεις περὶ δὲ τοῦ μὴ ἐκδίδοσθαι (11/12) καὶ μηδὲ τῶμ φυγάδων (7)· θὰ εἶχε δηλαδὴ τὴν μορφή ἐμπροθέτου περὶ + γεν.

Συμφώνως πρὸς τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν ψήφισμα οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγοὶ ἐντέλλονται νὰ μὴν συμφιλίωσιν μερίδα πρὸς μία ἄλλη, ἀντίπαλο, πού βρισκόταν στὴν πόλη. Καὶ οἱ δύο μερίδες ἦσαν Ἐρυθραῖοι, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ ἐν τῇ πόλει δὲν προσδιορίζονται ὡς Ἐρυθραῖοι, καθ' ἣν στιγμὴν διὰ τοῦ ψηφίσματος οἱ Ἀθηναῖοι παρεμβαίνουν εἰς τὰ τῶν Ἐρυθραίων πράγματα (βλ. τοὺς στίχ. 8/9, 10, 11, 12/13, 14/15).

Ἀντιστρόφως ἀνάλογο τῶν συμβαινόντων στὴν πόλη τῶν Ἐρυθρῶν παρέχει χωρίο τοῦ Θουκυδίδου, ὅπου ἐπιζητεῖται ἡ συμφιλίωσις μεταξὺ τῶν *φευγόντων* Ἐπιδαμνίων καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει (1, 24.6): οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει ὄντες Ἐπιδαμνιοὶ ἐπειδὴ ἐπιέζοντο, πέμπουσιν ἐς τὴν Κέρκυραν πρέσβεις ὡς μητρόπολιν οὔσαν, δεόμενοι μὴ σφᾶς περιορᾶν φθειρομένους, ἀλλὰ τοὺς τε φεύγοντας ξυναλλάξαι σφίσι καὶ τὸν τῶν βαρβάρων πόλεμον καταλῦσαι.

Τὸ χωρίον τοῦ Θουκυδίδου συμβάλλει νὰ ἀντιληφθῇ κανεὶς ποιᾶς πολιτικῆς χροιάς ἦσαν οἱ δύο ἀντιμαχόμενες μερίδες τῶν Ἐρυθρῶν. Οἱ [- -]ντες ἐν Ἐρυθραῖς (ἢ [- -]ς οἱ ἐν

διαλλάσσειν ὁ M. Dreher, *Hegemon und Symmachoi*, Berlin 1995, 120 σημ. 34 μετὰ παραδειγμάτων ἐπεσήμανε ὅτι ἡ μετάφραση τοῦ ἀπαρεμφάτου δὲν πρέπει νὰ εἶναι 'verhandeln' (Şahin), ἀλλὰ 'Frieden schließen'.

3. Ἡ δοτικὴ ἀλλήλοισ ἐξαργάται (ὡς ἀντικείμενο) ἀπὸ τὴν μετοχὴ στασιάζοντας καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ ρῆμα διήλλαξε.

Ἐρυθραῖς), τοὺς ὁποίους *κανεῖς ἐκ τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν τῶν εὐρισκομένων* στὴν περιοχὴ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συνδιαλλάξῃ, ἦσαν κατὰ τὴν γνώμη μου ὀλιγαρχικοὶ καὶ οἱ ἐν τῇ πόλει (στίχ. 5/6) δημοκρατικοί.⁴

Δὲν εἶναι εὐχερῆς ὁ ἀκριβέστερος προσδιορισμὸς τῆς ὀλιγαρχικῆς μερίδος τῶν Ἐρυθραίων, πιθανῶς *λακωνιζόντων*⁵ (ἢ *βαρβαριζόντων*),⁶ καὶ ἐπομένως ἢ συμπλήρωσις τῆς γενικῆς ἐξαρτωμένης ἀπὸ τὴν πρόθεση περὶ. Ἦσαν ἄραγε φεύγοντες, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἐξορισθῆ ἀπὸ τὴν δημοκρατικὴ μερίδα τῶν Ἐρυθραίων ποὺ εἶχε ἐπικρατήσῃ στὴν πόλιν καὶ ἀργότερα μετὰ τὴν ἐκδίωξή τους ἐπανήλθαν στίς Ἐρυθρὰς καὶ ἐμάχοντο ἐναντίον τῶν δημοκρατικῶν; Ἦ ἐπρόκειτο περὶ ὀλιγαρχικῶν ποὺ κινήθηκαν ἐναντίον τῶν δημοκρατικῶν μέσα στὴν πόλιν καὶ κατὰ τὴν διάρκειά τῆς στάσεως ὑπεχώρησαν ἐκτὸς τῶν τειχῶν, ἀλλὰ συνέχισαν νὰ τοὺς μάχονται καὶ τοὺς εἶχαν ἀποκλείσει ἐντὸς τῶν τειχῶν;

Πάντως, καὶ στὴν μία καὶ στὴν ἄλλη περίπτωση στὴν χρονικὴ στιγμή, κατὰ τὴν ὁποία ἐνεκρίθη ἀπὸ τὴν βουλὴ καὶ τὸν δῆμο τῶν Ἀθηναίων τὸ ψήφισμα, –καὶ ὅπωςδήποτε κατὰ τὴν κρατοῦσα κατάστασι, βάσει τῆς ὁποίας ἐπροτάθη–, οἱ ὀλιγαρχικοὶ δὲν βρισκόνταν ἐκτὸς τῆς ἐπικρατείας τῶν Ἐρυθρῶν, ὅπως εὐθέως συνάγεται ἀπὸ τὸν ἐμπρόθετο προσδιορισμὸ ἐν Ἐρυθραῖς.

Ἐπιπλέον, ἀπὸ τὴν ἐντολὴ τῶν δήμου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους στρατηγοὺς νὰ μὴ συμφιλώσουν (διαλλάξαι) κανένα ἀπὸ τοὺς ὀλιγαρχικοὺς *πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει*⁷ δημοκρατικούς, συνάγεται ὅτι ἡ ἔκβασις τῆς συγκρούσεως τῶν δύο ἀντιπάλων παρατάξεων δὲν ἔχει ἀκόμη κριθῆ· τὸ ἴδιο συμπέρασμα προκύπτει καὶ ἀπὸ τοὺς στίχ. 7-11.

Σημείωσα ἤδη ὅτι ἡ συμπλήρωσις τῆς γενικῆς τῆς ἐξαρτωμένης ἀπὸ τὴν πρόθεση περὶ δὲν εἶναι εὐχερῆς· τὸ κενὸν εἶναι τεσσάρων ἢ πέντε γραμμάτων:

[.]ης [εἶπε(ν)· περὶ τῶν - - 4-5 - -][[- -]ΝΤΩΝ ἐν [Ἐρ]υθρα[ῖ]ς

Ἦ συμπλήρωσις [περὶ τῶν φευγόντων] (ἢ περὶ τῶν φυγόντων) εἶναι ἀπότοκος τῆς πρώτης ἀπὸ τῆς ἐκτεθεισῆς ἀνωτέρω πιθανότητος. Οἱ φεύγοντες Ἐρυθραῖοι μετὰ τὴν ἐκδίωξή τους ἐπανήλθαν στίς Ἐρυθρὰς καὶ ἐμάχοντο ἐναντίον τῶν δημοκρατικῶν. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ τόπου (*ἐν τῇ πόλει*), ὅπου εὐρίσκετο ἡ ἀντίπαλος πρὸς τοὺς *φεύγοντας* μερὶς τῶν Ἐρυθραίων, οἱ δημοκρατικοί, ὑπὸ τὸν ἐμπρόθετο προσδιορισμὸ ἐν Ἐρυθραῖς νοοῦνται τὰ ἔξω,

4. Οἱ Rhodes – Osborne, *GHI* σελ. 77, πιστεύουν ὅτι πρόκειται περὶ διαφωνούντων (*dissidents*), ποὺ εἶχαν κλεισθῆ στὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἐρυθρῶν, ἀντιπάλων τῶν δημοκρατικῶν, οἱ ὅποιοι ἤλεγχαν τὴν ὑπόλοιπὴ πόλιν.

5. Πρβλ. Ξεν. *Ἑλλην.* 5, 4.55: ἐπεὶ δ' ἐγένετο ὁ Ἀγησίλαος ἐν ταῖς Θεσπιαῖς, εὐρῶν στασιάζοντας τοὺς πολίτας, καὶ βουλομένων τῶν φασκόντων λακωνίζειν ἀποκτεῖναι τοὺς ἐναντίους, ὧν καὶ Μένων ἦν, τοῦτο μὲν οὖν οὐκ ἐπέτρεψε· διαλλάξας δὲ αὐτοὺς καὶ ὄρκους ὁμόσαι ἀλλήλοις ἀναγκάσας, οὕτως ἀπῆλθε πάλιν διὰ τοῦ Κιθαιρῶνος τὴν ἐπὶ Μέγαρον. Βλ. καὶ 4, 6.18. Τοὺς φίλα προσκειμένους πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους δηλοῖ καὶ τὸ οὐσιαστικὸ λακωνιστής, βλ. Ξεν. ὁ.π. 1, 1.32.

6. Τὸ ρῆμα βαρβαρίζω ἐκτὸς τῶν ἐννοιῶν *φέρομαι ὡς βάρβαρος* ἢ *ξένος*, *ὀμιλῶ ὡς τοιοῦτος*, παραβαίνω τοὺς κανόνας τῆς γλώσσης, κάμνω σφάλματα περὶ τὰς λέξεις, ἔχει καὶ τὴν σημασίαν *φρονῶ τὰ τῶν βαρβάρων ἥτοι τῶν Περσῶν* (βλ. LSJ⁹ s.v. *side with the barbarians*, i.e. *the Persians*) βλ. Ξεν. *Ἑλλην.* 5, 2.35: τότε δὲ κατηγορεῖτο τοῦ Ἰσμηνίου καὶ ὡς βαρβαρίζοι καὶ ὡς ξένος τῷ Πέρσῃ ἐπ' οὐδενὶ ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος γεγεννημένος εἶη καὶ ὡς τῶν παρὰ βασιλέως χρημάτων μετεληφῶς εἶη καὶ ὅτι τῆς ἐν τῇ Ἑλλάδι παραχῆς πάσης ἐκεῖνός τε καὶ Ἀνδροκλείδας αἰτιώτατοι εἶεν.

7. Ὑπὸ τὸν προσδιορισμὸ ἐν τῇ πόλει δὲν νοεῖται ἡ ἀκρόπολις τῶν Ἐρυθρῶν, βλ. κατωτέρω.

ἐκτὸς τῶν τειχῶν, μέρη τῆς πόλεως τῶν Ἐρυθρῶν. Γιὰ τὴν σημασία τῆς λέξεως πόλις ὡς τοῦ ἐντὸς τῶν τειχῶν τμήματος μᾶς πόλεως⁸ πρβλ. Θουκ. 1, 126.6: ἔστι γὰρ καὶ Ἀθηναίους Διάσια ἃ καλεῖται Διὸς ἑορτὴ Μειλιχίου μεγίστη ἔξω τῆς πόλεως⁹ 8, 67.2: ἔπειτα ἐπειδὴ ἡ ἡμέρα ἐφῆκε, ξυνέκλησαν τὴν ἐκκλησίαν ἐς τὸν Κολωνόν (ἔστι δὲ ἱερόν Ποσειδῶνος ἔξω πόλεως ἀπέχον σταδίους μάλιστα δέκα)... Ξεν. Ἑλλ. 5, 2.25: Ὁ δὲ Φοιβίδας, ἐπεὶ ἠθροίσθησαν αὐτῶ οἱ ὑπολειφθέντες τοῦ Εὐδαμίδου, λαβὼν αὐτοὺς ἐπορεύετο. ὡς δ' ἐγένοντο ἐν Θήβαις, ἐστρατοπεδεύσαντο μὲν ἔξω τῆς πόλεως περὶ τὸ γυμνάσιον.

Ἡ συμπλήρωσις [περὶ τῶν ἔξω ὄ]ντων ἐν [Ἐρ]υθρα[ί]ς εἶναι ἀπότοκος τῆς δεύτερης ἀπὸ τῆς ἐκτεθείσης ἀνωτέρω πιθανότητος. Οἱ ἔξω ὄντες ἦσαν ἢ ἀντίπαλος μερὶς πρὸς τοὺς δημοκρατικούς *τοὺς ἐν τῇ πόλει* καὶ εὐρίσκοντο ἐκτὸς τῆς τειχισμένης πόλεως. Θὰ ἦσαν ὀλιγαρχικοὶ *στασιάζαντες* πὸς συγκρούσθησαν μὲ τοὺς δημοκρατικούς καί, ἐπειδὴ αὐτοὶ πῆραν ὑπὸ τὸν ἔλεγχόν τους τὴν ἐντὸς τῶν τειχῶν πόλιν ἀναγκάσθησαν νὰ περιορισθοῦν στὰ ἐκτὸς τῶν τειχῶν μέρη τῆς πόλεως, ἀπὸ ὅπου καὶ διεξήγαγαν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν δημοκρατικῶν. Δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶχαν ἤδη ἐξορισθῆ, νὰ ἦσαν δηλαδὴ φεύγοντες Ἐρυθραῖοι, πὸς ἐπανῆλθαν καὶ κατέλαβαν τὰ ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως μέρη, ἀπὸ ὅπου καὶ πολέμουσαν τοὺς ἐντὸς τῆς πόλεως.

Διὰ τῆς φράσεως¹⁰ οἱ ἔξω (ὄντες) δηλοῦνται συχνὰ οἱ ἐκτὸς τόπου τινὸς εὐρισκόμενοι,¹¹ καὶ μάλιστα ἐκτὸς τειχισμένης πόλεως, πρβλ. Θουκ. 3, 81.2: Κερκυραῖοι δὲ αἰσθόμενοι τὰς τε Ἀττικὰς ναῦς προσπλευσάσας τὰς τε τῶν πολεμίων οἰχομένας, λαβόντες τοὺς τε Μεσσηνίους ἐς τὴν πόλιν ἤγαγον πρότερον ἔξω ὄντας... 2, 76.2:¹² καὶ ἐλάνθανον (sc. οἱ πολιορκούμενοι Πλαταιεῖς) ἐπὶ πολὺ τοὺς ἔξω (sc. τοὺς πολιορκοῦντας Πελοποννησίους),

8. Πρβλ. ἐπίσης Θουκ. 1, 62.1: Ποτειδεᾶται δὲ καὶ οἱ μετὰ Ἀριστέως Πελοποννήσιοι προσδεχόμενοι τοὺς Ἀθηναίους ἐστρατοπεδεύοντο πρὸς Ὀλύνθου ἐν τῷ ἰσθμῶ, καὶ ἀγορὰν ἔξω τῆς πόλεως (sc. Ποτειδαίας) ἐπεποιήντο· 2, 5.4: ὡς δ' ἦσθοντο οἱ Θηβαῖοι τὸ γεγεννημένον, ἐπεβούλευον τοῖς ἔξω τῆς πόλεως τῶν Πλαταιῶν· ἦσαν γὰρ καὶ ἄνθρωποι κατὰ τοὺς ἀγρούς καὶ κατασκευῆ, οἳ ἀπροσδοκῆτου κακοῦ ἐν εἰρήνῃ γενομένου· ἐβούλοντο γὰρ σφίσι, εἴ τινα λάβοιεν, ὑπάρχειν ἀντὶ τῶν ἔνδον, ἦν ἄρα τύχῳσιν τινες ἐζωγρημένοι. ἀκόμη 3, 3.3-5: ἐσηγγέλθη γὰρ αὐτοῖς ὡς εἶη Ἀπόλλωνος Μαλόεντος ἔξω τῆς πόλεως ἑορτὴ, ἐν ἣ πανδημεῖ Μυτιληναῖοι ἐορτάζουσι... οἱ δὲ (sc. Μυτιληναῖοι) οὔτε ἐς τὸν Μαλόεντα ἐξῆλθον, τὰ τε ἄλλα τῶν τειχῶν καὶ λιμένων περὶ τὰ ἡμιτέλεστα φαρξάμενοι ἐφύλασσον.

9. Ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴ τῆς *Μεῖζονος Δημοαρχίας*, SEG 21, 541.37-43 εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ ἱερόν τοῦ Διὸς Μειλιχίου βρισκόταν στὴν Ἄγραν παρὰ τὸν Ἴλισσό. Ἐπιγραφικὸ εὗρημα τοῦ 2014 παρέσχε μίαν ἀκόμη μαρτυρίαν. Τὴν θέσιν τοῦ ἱεροῦ πρωτίστως βάσει τῶν δύο αὐτῶν ἐπιγραφικῶν μαρτυριῶν συζητᾷ ἡ Μ. Λίτσα, Ζεὺς Μειλίχιος ἐν Ἄγρας, *Γραμματεῖον* 4 (2015) 49-52.

10. Βεβαίως ἀπαντᾷ καὶ ἡ φράσις τὰ ἔξω ἀναφερομένη σὲ σκεύη ἢ πράγματα εὐρισκόμενα ἐκτὸς οἰκοδομήματος, κατασκευῆς κλπ., Δημ. πρὸς Εὐεργον (47) 63: Ὁ δ' Εὐεργος οὔτοσιν εὐθύς ἐκ τῆς πόλεως μεθ' ἑτέρων ὁμοίων αὐτῶ ἐλθὼν εἰς ἀγρόν, τὰ ὑπόλοιπα σκεύη, εἴ τινα τῇ προτεραιᾷ ἐν τῷ πύργῳ ἦν καὶ οὐκ ἔτυχεν ἔξω ὄντα, ἐπειδὴ δ' ἐγὼ ἦλθον, διὰ τὴν χρεῖαν κατηνέχθη.

11. Βλ. Θουκ. 1, 62.3: ἦν δὲ ἡ γνώμη τοῦ Ἀριστέως τὸ μὲν μεθ' ἑαυτοῦ στρατόπεδον ἔχοντι ἐν τῷ ἰσθμῶ ἐπιτηρεῖν τοὺς Ἀθηναίους, ἦν ἐπίωσι, Χαλκιδέας δὲ καὶ τοὺς ἔξω ἰσθμοῦ συμμαχούς καὶ τὴν παρὰ Περδίκκου διακοσίαν ἵππων ἐν Ὀλύνθῳ μένειν.

12. Πρβλ. ἐπίσης Θουκ. 2, 5.5: Οἱ δὲ Πλαταιεῖς ἔτι διαβουλευομένων αὐτῶν ὑποτοπήσαντες τοιοῦτόν τι ἔσεσθαι καὶ δείσαντες περὶ τοῖς ἔξω κήρυκα ἐξέπεμψαν παρὰ τοὺς Θηβαίους, λέγοντες ὅτι οὔτε τὰ πεποιημένα ὅσα δράσειαν ἐν σπονδαῖς σφῶν πειράσαντες καταλαβεῖν τὴν πόλιν, τὰ τε ἔξω ἔλεγον αὐτοῖς μὴ ἀδικεῖν.

ὥστε ἐπιβάλλοντας ἦσσαν ἀνύτειν ὑπαγομένου αὐτοῖς κάτωθεν τοῦ χώματος καὶ ἰζάνοντος αἰεὶ ἐπὶ τὸ κενούμενον. Ξεν. Ἑλλ. 5, 3.16: πολλῶν δὲ λεγόντων Λακεδαιμονίων ὡς ὀλίγων ἔνεκεν ἀνθρώπων πόλει (sc. τῆ Φλειασίων) ἀπεχθάνοντο πλέον πεντακισχιλίων ἀνδρῶν· καὶ γὰρ δὴ ὅπως τοῦτ' ἔνδηλον εἶη, οἱ Φλειάσιοι ἐν τῷ φανερωῷ τοῖς ἕξω ἐκκλησιάζον.

Στὸ συγγενὲς ψήφισμα τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων περὶ Κλαζομενίων, γειτόνων τῶν Ἐρυθραίων, μεταξὺ τῶν ἄλλων διαλαμβάνεται καὶ περὶ ἀριθμοῦ πολιτῶν, οἱ ὅποιοι φέρονται ὑπὸ τὴν μετοχὴ μένοντες· ἡ τύχη τους ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικῶς στὴν ἀπόφαση τοῦ δήμου τῶν Κλαζομενίων, βλ. *IG II²* 28.13: μῆτε τῶμ μενόντωνμ μηδένα ἐξελ[αύνεν] (ἐννοεῖται: ἄνευ τοῦ δήμου τοῦ Κλαζομενίων· βλ. τὸν στίχ. 12/13). Ἡ ρήτρα ἀφορᾶ σὲ πολίτες ποὺ βρίσκονται ἀκόμη στὴν πόλη καὶ ἡ στάση τους δὲν ἦταν φιλαθηναϊκῆ· δὲν ἦσαν δηλαδὴ ἀποδεδειγμένα δημοκρατικοὶ καὶ κινδύνευαν νὰ ἐξορισθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους στρατηγούς, οἱ ὅποιοι ἤλεγχαν τὴν κατάσταση καὶ ἐστήριζαν τὸν δήμο τῶν Κλαζομενίων. Μένοντες ἐμφανίζονται καὶ στὸ ψήφισμα περὶ τῶν Ἐρυθραίων τῶν μέσων τοῦ 5ου αἰ. π.Χ., βλ. *IG I³* 14.28-29:¹³ [ο]ὐδέ τὸν μενόντον ἐχσελῶ [ἄ]ν[ευ] τῆς β[ο]λῆς] τῆς Ἀθηναίων καὶ [τῶ] δέμο. Καὶ ἐδῶ ἐμφανῶς πρόκειται περὶ ἀμφιβόλου φρονήματος πολιτῶν, πάντως ὄχι μετὰ ἀποδείξεων δημοκρατικῶν καὶ φιλαθηναίων, πιθανώτατα φιλοπερσῶν, ὅπως ὑπεστήριξε ἡ Γεωργία Μαλούχου.¹⁴ Ὅμως στὴν περίπτωση αὐτὴ δεσμεύονται διὰ ὄρκου οἱ Ἐρυθραῖοι ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἐξορίσουν ἄνευ τῆς συμφώνου γνώμης τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων.

Οἱ δύο μαρτυρίες περὶ μενόντων, καθιστοῦν ἐγκυριστικὴ τὴν συμπλήρωση: [περὶ τῶν μενό]ντων ἐν Ἐρυθραῖς. Ἀλλὰ οἱ μένοντες προϋποθέτουν κάποια ἄλλη μερίδα Ἐρυθραίων, ἀντίπαλο τους, οἱ ὅποιοι ἔφυγον (= κατέφυγαν, ὄχι ἐξορίσθηκαν) εἴτε πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους εἴτε πρὸς τοὺς Πέρσες.¹⁵ Ὅμως στὸ ψήφισμα ἀντίπαλοί τους ἐμφανίζονται οἱ ἐν τῇ πόλει (τῶν Ἐρυθρῶν). Ὡστε ἡ συμπλήρωση δὲν εὐσταθεῖ.

5 ἐν τῇ πόλει· δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ χαρακτὴς παρέλειψε τὸ προγεγραμμένον ἰῶτα τοῦ ἄρθρου. Ἐπειδὴ τὸ ψήφισμα χαράχθηκε στὶς Ἐρυθρές, εἶναι πιθανὸν ὅτι ἀκολούθησε ἐκ συνηθείας τὰ τῆς Ἰωνικῆς διαλέκτου τῆς Ἐρυθραίας, στὴν ὁποία τὸ προγεγραμμένον ἰῶτα δὲν ἀποδίδεται πάντοτε, βλ. K. A. Garbrah, *A Grammar of the Ionic Inscriptions from Erythrae*, Meisenham am Glan 1978, 38-39.

Ὁ ἐκδότης τῆς ἐπιγραφῆς ἐπίστεψε ὅτι ὑπὸ τὴν λ. πόλει νοεῖται ἡ ἀκρόπολις.¹⁶ Περαιτέρω οἱ Rhodes – Osborne θεωροῦν ὅτι στὸ Ἀττικὸ ψήφισμα χρησιμοποιεῖται ὁ παλαιὸς ὄρος πόλις, γιὰ νὰ ἀποδώσει τὴν σημασία ἀκρόπολις παραβάλλοντας τὴν χρῆση τῆς φράσεως ἐν πόλει (=

13. Νέα ἔκδοση τοῦ ψηφίσματος: G. E. Malouchou, A second facsimile of the Erythrai decree (*IG I³* 14), στὸν τόμο *Ἀθηναίων ἐπίσκοπος. Studies in honour of H. B. Mattingly, A. P. Matthaiou – R. Pitt* (eds.), Ἀθήνα 2014, 73-95. Ἀφορμὴ τῆς νέας ἐκδόσεως ὑπῆρξε ἀπόγραφο τοῦ ψηφίσματος περιλαμβανόμενο μεταξὺ ἄλλων ἐπτακοσίων ἐπιγραφῶν στὸ ἓνα ἐκ τῶν δύο σημειωματαρίων τοῦ K. Σ. Πιτάκη, τὰ ὅποια ἀπέστειλε στὸν A. Böckh στὴν Ἀκαδημία τοῦ Βερολίνου καὶ κατέληξαν στὰ χεῖρα του τὸ 1832. Τὸ ἀπόγραφο παρουσιάζει διαφορὰς ἀπὸ τὸ παλαιὸ καὶ ἡ κοπιώδης ἐπανεκδοση τοῦ ψηφίσματος ἦταν ἀναγκαία.

14. Βλ. Malouchou, ὁ.π. (σημ. 13), 92.

15. Πρβλ. τὸ ψήφισμα περὶ Ἐρυθραίων, ὁ.π. (σημ. 13), 84, στίχ. 26: [τὸν ἐς] Μέδος φευγόντων καὶ τὴν προτεινόμενη ἀπὸ τὴν Μαλούχου συμπλήρωση ὑπὸ τὰ σχόλια τοῦ στίχ. 26 (σελ. 92).

16. Πρβλ. καὶ Harding (σελ. 29).

ἐν ἀκροπόλει) στὰ Αττικά ψηφίσματα μέχρι περίπου τὸ 386 π.Χ. Ἀλλὰ ἡ χρῆσις αὐτή, τὴν ἐξήγησι τῆς ὁποίας ἐμμέσως πλὴν σαφῶς παρέχει ὁ Θουκυδίδης (2, 15.6) ἀποδίδοντας στὴν συνήθεια τῶν Ἀθηναίων νὰ ἀποκαλοῦν τὴν ἀκρόπολιν πόλιν λόγῳ τῆς παλαιᾶς κατοικήσεώς της, ἀφοροῦσε ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Ὡστε ἡ προταθεῖσα ἐρμηνεία δὲν εὐσταθεῖ. Τὴν σημασίαν τῆς λέξεως διερεῦνησα ἤδη.

πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει· κατὰ τὸν Şahin εἶναι ὀλιγαρχικοί,¹⁷ βλ. ὅμως ἀνωτέρω.

7 τῶμ φυγάδων· ὁ Şahin ἐνόμισε ὅτι ἡ ρήτρα περὶ τῶν φυγάδων δὲν εἶναι σαφῆς· ὀρθῶς ἐσημείωσε ὁ Robert ὅτι τὸ περὶ ποίων φυγάδων πρόκειται διευκρινίζεται ἀπὸ τὴν ἀναφορικὴ πρότασι οἷς ἂν ἐξελάσωσιν Ἐρυθραῖοι. Ὡστόσο ἀπὸ τὴν ἐκφορὰ τῆς προτάσεως (οὗς ἂν + ὑποτακτικὴ) εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ φυγάδες δὲν ἔχουν ἀκόμη ἐξορισθῆ.¹⁸ Ἀκολούθως συνάγεται ὅτι ἡ ἔκβασις τῆς διαμάχης τῶν δύο ἀντιπάλων παρατάξεων τῆς πόλεως δὲν ἔχει ἀκόμη κριθῆ.

Ἡ προτεινόμενη συμπλήρωσις [τῶν φυγῶ]ντων (ἢ φυγῶ[ντων]) στὸν στίχ. 1, διὰ τῆς ὁποίας ἐννοεῖται ὅτι μερὶς Ἐρυθραίων πού εἶχε ἐξορισθῆ ἐπανήλθε καὶ ἀφοῦ ἐπῆρε ὑπὸ τὸν ἔλεγχό της καὶ ἐγκατεστάθη στὴν ἐκτὸς τῶν τειχῶν πόλιν τῶν Ἐρυθρῶν (ἐν Ἐρυθραῖς), πολεμοῦσε ἐναντίον τῶν ἐντὸς τῶν τειχῶν Ἐρυθραίων, καθιστὰ σαφῆς τὸ περιεχόμενον τῆς λέξεως φυγάδων (στίχ. 7). Πρόκειται περὶ τῶν Ἐρυθραίων φυγάδων, πού ἐπέστρεψαν καὶ πολεμοῦσαν ἐναντίον τῶν ἐντὸς τῆς πόλεως· γιὰ ὅσους τυχὸν ἐπανεξορίσουν οἱ Ἐρυθραῖοι, οἱ Ἀθηναῖοι ἀποφασίζουσιν νὰ μὴν ἐπιτρέπεται σὲ κανένα νὰ τοὺς ἐπαναφέρῃ ἄνευ τῆς ἀποφάσεως τοῦ δήμου τῶν Ἐρυθραίων. Τὸ ἴδιον περιεχόμενον λαμβάνει ἡ λ. φυγάδων, ἐὰν εὐσταθῆ ἡ συμπλήρωσις [τῶν ἐξω ὄ]ντων, καὶ ὑπὸ τὴν φράση νοοῦνται φυγόντες Ἐρυθραῖοι πού ἐπανήλθαν καὶ κατέλαβαν τὰ ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως μέρη, ἀπ' ὅπου καὶ πολεμοῦσαν τοὺς ἐντὸς τῆς πόλεως.

9–11 μηδενὶ ἐξεῖναι κατάγειν ἐς Ἐρυθρὰς ἄνευ τοῦ | δήμου τοῦ Ἐρυθραίων· παρόμοια περὶ τῶν φυγάδων ὀρίζονται καὶ εἰς τὸ ψηφίσμα τῶν Κλαζομένων, *IG II² 28.11-13 + ΗΡΟΣ 17-21* (2004-2009) 14-15, ἀρ. 6: μὴ ἐξεῖναι τῶν στρατηγ[ῶν μηδενὶ μήτε τ]οὺς φεύγοντας κατάγειν ἄνευ τοῦ δήμου τοῦ Κλαζομε]νίωμ.

12 ἐκδίδοσθαι· περὶ τῆς σημασίας τοῦ ρήματος ἐκδιδόναι = παραδίδω (*dedere*) πρβλ. Ἡροδ. 1, 160.3: ἐνθεῦτεν δὲ ἐξ ἱροῦ Ἀθηναίης πολιούχου ἀποσπασθεῖς (sc. Πακτύης) ὑπὸ Χίων ἐξεδόθη. ἐξέδοσαν δὲ Χῖοι ἐπὶ τῷ Ἀταρνεί μισθῶ· καὶ Θουκ. 1, 115.4-5: ... καὶ τοὺς φρουροὺς τοὺς Ἀθηναίων καὶ τοὺς ἄρχοντας οἱ ἦσαν παρὰ σφίσιν ἐξέδοσαν (sc. Σαμίων τινὲς οἱ οὐχ ὑπέμειναν) Πισσοῦνθη... Στὴν προκειμένη περίπτωσι, καὶ δεδομένου ὅτι ἡ ἀπόφασις τῶν Ἀθηναίων δὲν σώζεται, οἱ Ἐρυθραῖοι φαίνεται νὰ ζητοῦν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους νὰ μὴν τοὺς ἀφήσουν ἀβοήθητους στὴν τύχη τους, ὥστε νὰ καταντήσουν στὰ χέρια (καὶ στὸ ἔλεος) τῶν βαρβάρων.

Μετὰ τὴν ναυμαχία τῆς Κνίδου καὶ τὴν ἦττα τῶν Λακεδαιμονίων ὁ Φαρνάβαζος καὶ ὁ Κόνων ἔσπευσαν νὰ ἀπελευθερώσουν τίς πόλεις ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῶν πρώτων, βλ. Ξεν. *Ἑλλ.* 4,

17. Βλ. καὶ *Bull. épigr.* 1977, 402, ὅπου μεταφέρεται ἡ γνώμη τοῦ ἐκδότου τῆς ἐπιγραφῆς.

18. Ἐσφαλμένως ὁ Harding, σελ. 28, μεταφράζει: «of the exiles who had been driven out of Erythrae»· ὡσαύτως καὶ οἱ Rhodes – Osborne, *GHI* σελ. 75.

8.1-2: πρῶτον μὲν τοίνυν Φαρνάβαζος καὶ Κόνων, ἐπεὶ ἐνίκησαν τοὺς Λακεδαιμονίους τῇ ναυμαχίᾳ, περιπλέοντες καὶ τὰς νήσους καὶ πρὸς τὰς ἐπιθαλαττιδίας πόλεις τοὺς τε Λακωνικοὺς ἀρμοστὰς ἐξήλανον καὶ παρεμυθοῦντο τὰς πόλεις ὡς οὔτε ἀκροπόλεις ἐντειχίσιοιεν ἐάσοιέν τε αὐτονόμους. οἱ δ' ἀκούοντες ταῦτα ἤδοντό τε καὶ ἐπήνουν καὶ ξένια προθύμως ἔπεμπον τῷ Φαρναβάζῳ.

Οἱ Ἐρυθραῖοι ἐτάχθησαν παρὰ τὸ πλευρὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ πιθανώτατα, ὅπως καὶ οἱ Χῖοι, ἐξεδίωξαν τὴν λακωνικὴ φρουρά, βλ. Διοδ. 14, 84.3-4: Φαρνάβαζος δὲ καὶ Κόνων μετὰ τὴν ναυμαχίαν ἀνήχθησαν ἀπάσαις ταῖς ναυσὶν ἐπὶ τοὺς τῶν Λακεδαιμονίων συμμάχους. καὶ πρῶτον μὲν Κῶους ἀπέστησαν, εἶτα Νισυρίου καὶ Τηίου. μετὰ δὲ ταῦτα Χῖοι τὴν φρουρὰν ἐκβαλόντες προσέθεντο τοῖς περὶ Κόνωνα· παραπλησίως δὲ μετέβαλον καὶ Μιτυληναῖοι καὶ Ἐφέσιοι καὶ Ἐρυθραῖοι. τοιαύτη δὲ τῆς μεταστάσεως σπουδὴ τις εἰς τὰς πόλεις ἐνέπεσεν, ὧν αἱ μὲν ἐκβάλλουσαι τὰς φρουρὰς τῶν Λακεδαιμονίων τὴν ἐλευθερίαν διεφύλαττον, αἱ δὲ τοῖς περὶ Κόνωνα προσετίθεντο.

Μάλιστα εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης οἱ Ἐρυθραῖοι ἐτίμησαν λαμπρῶς τὸν Ἀθηναῖο ναύαρχο διὰ πολιτείας καὶ εἰκόνας χαλκῆς.¹⁹ Μετὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ Κόνωνος στὴν Ἀθήνα οἱ Λακεδαιμόνιοι διὰ τῆς ἀποστολῆς στρατευμάτων καὶ ναυτικοῦ στὴν Μ. Ἀσία καὶ τῆς στηρίξεως τῶν ὀλιγαρχικῶν παρατάξεων στὶς πόλεις ἐπεχείρησαν νὰ θέσουν τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ πάλιν ὑπὸ τὸν ἔλεγχό των (Ξεν. Ἑλλ. 4, 8.2-25).

Μὲ τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν ψήφισμα οἱ Ἀθηναῖοι παρεμβαίνουν ὑπὲρ τῶν δημοκρατικῶν στὰ πράγματα τῶν Ἐρυθραίων. Ἡ ἀπάντηση τῶν Ἀθηναίων στὸ αἶτημα τῶν Ἐρυθραίων νὰ μὴν τοὺς παραδώσουν στοὺς βαρβάρους (Πέρσας) δὲν σώζεται, φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ πρῶτοι ἀνησυχοῦσαν γιὰ ἓνα τέτοιο ἐνδεχόμενο, ὅπως ἤδη παρετήρησαν οἱ Jean καὶ Louis Robert, *Bull. épigr.* 1977, 402.

Τὰ χρονικὰ ὄρια, στὰ ὁποῖα ἐμπίπτει τὸ ψήφισμα, εἶναι ἡ δράση (390/89) τοῦ Θρασυβούλου γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν Λακεδαιμονίων στὴν Μ. Ἀσία καὶ στὰ παρὰ τὴν ἀκτὴ νησιὰ καὶ ἡ Ἀνταλκίδειος εἰρήνη. Ἐνδειξὴ ὅτι πρέπει νὰ τοποθετηθῆ μάλλον πλησιέστερα πρὸς τὴν Ἀνταλκίδειο εἰρήνη συνιστᾶ ἡ ὁμοίότης πρὸς τὸ ἀσφαλῶς χρονολογούμενο (387/6) Ἀττικὸ ψήφισμα περὶ τῶν γειτόνων Κλαζομενίων, *IG II² 28*· καὶ στὰ δύο α) μαρτυρεῖται ἡ παρουσία καὶ ἡ ἐπέμβαση Ἀθηναίων στρατηγῶν στὰ πράγματα τῆς πόλεως· β) ἐμφανίζεται ἀντίπαλος τῶν δημοκρατικῶν μερῶν· στὸ ψήφισμα τῶν Κλαζομενίων οἱ φεύγοντες βρῖσκονται ἀκόμη ἐξόριστοι· στὸ ψήφισμα τῶν Ἐρυθραίων φαίνεται ὅτι οἱ ὀλιγαρχικοί, φεύγοντες ἢ ἔξω τῆς πόλεως, μάχονται πρὸς τὸς ἐν τῇ πόλει καὶ ἐπιχειροῦν νὰ πάρουν τὶς Ἐρυθρὲς ὑπὸ τὸν ἔλεγχό τους· γ) οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγοὶ ἐντέλλονται νὰ μὴν ἐπαναφέρουν τοὺς φεύγοντας στὴν πόλη ἄνευ τῆς συμφώνου γνώμης τοῦ δήμου τῶν Κλαζομενίων καὶ τῶν Ἐρυθραίων ἀντιστοίχως.

Τὸ περὶ Ἐρυθραίων ψήφισμα παρέχει ἰσχυρὸ τεκμήριο ὅτι οἱ Ἐρυθραῖοι περιήλθαν ὑπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν κατὰ τὰ διαλαμβανόμενα στὴν Ἀνταλκίδειο εἰρήνη μόνον μετὰ τὴν σύναψή της (πρβλ. Hornblower, *Mausolus* 118).

19. Βλ τὸ τιμητικὸ ψήφισμα τῶν Ἐρυθραίων, Tod, *GHI* II 106 (= Rhodes – Osborne, *GHI* 8). Δυστυχῶς ὁ λίθος λανθάνει.

Τὸ ψηφίσμα περὶ Ἐρυθραίων (φωτ. Μ. Ζ. Şahin).